

บทเพลงสำหรับเด็ก (โตโย) ของโอะงะวะ มิเมะอิ

บทคัดย่อ

โอะงะวะ มิเมะอิ (小川未明 1882-1961) เป็นนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้สร้างสรรค์ผลงานมากมาย แม้ว่าช่วงชีวิตของเขาต้องเผชิญกับภาวะอดอยากและความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการสูญเสียบุตรถึงสองคนตั้งแต่วัยเด็ก แต่เขายังมุ่งมั่นเขียนหนังสือ “ที่เหมาะสมสำหรับเด็กอย่างแท้จริง” ซึ่งมีความไพเราะอ่อนโยนแฝงความหมายลึกซึ้ง และมีความสำคัญต่อวงการวรรณกรรมสำหรับเด็กจนถึงปัจจุบัน ผลงานบางส่วนของเขามีเนื้อหาตีแผ่ความเป็นจริงของความยากไร้และสงคราม แต่บรรยายอย่างมีวรรณศิลป์ นอกจากวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น กวีนิพนธ์แล้ว เขายังได้แต่งบทเพลงสำหรับเด็กหรือที่เรียกว่า “โตโย”(童謡) ด้วย

บทวิจัยนี้เป็นการศึกษางานประพันธ์ประเภท“โตโย”ที่โอะงะวะ มิเมะอิแต่งไว้ 21 ชิ้น จากหนังสือรวมผลงานสำหรับเด็กของโอะงะวะ มิเมะอิ เล่ม 3 (定本小川未明童話全集3、1977) พบว่าผลงานของเขาเรียบเรียงด้วยถ้อยคำที่งดงามแต่แฝงความโศกเศร้า สะท้อนแนวคิดที่นักเขียนได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองสมัยไทโช-โชวะ เกี่ยวกับความรักของครอบครัว ความรู้สึกโหยหาบ้านเกิด และความยากจนและทุกข์ของผู้คน มีการใช้สำนวนที่สื่อถึงความรู้สึกและสภาพชีวิตที่ต้องต่อสู้กับอุปสรรค

คำ

สำคัญ

โตโย, โอะงะวะ มิเมะอิ, วรรณกรรมสำหรับเด็ก

Ogawa Mimei's Songs for Children (DOYO)

Abstract

Ogawa Mimei (1882-1961) was an author of children's literature who created a lot of literary works. During a hard time of war, he lost 2 of his children when they were very little. He was driven to write the stories that "absolutely for children". His stories are beautiful, warm-hearted and concealed the deep meanings. They are important to the Children Literature field till present time. Some of his works claimed to Anti-war sentiment, but were written with poetic composition. Not only short story and novel, He also wrote many songs for children, called "DOYO".

This paper is the study of Ogawa Mimei's 21 songs for children appeared in "Teihon Ogawa Mimei Douwa Zenshuu 3, 1977". It was found that his writing were created with beautiful words, but full of sorrow. They represented the ideas of loving the family, thinking of a hometown, and the poverty and sadness of people. He use the colors in his songs to appeal the meaning of living. These ideas appeared because the writer was affected by the changing society in Taisho-Showa period.

Key

words

DOYO, Ogawa Mimei, Children Literature

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ช่วงต้นสมัยไทโซ สิ่งพิมพ์ทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสาร มีความเจริญ มีการแสวงหานิยายเรื่องอ่านสำหรับเด็กสูง ค.ศ.1918 ชูสุกิ มิเอะกิชิ (鈴木三重吉) ได้ก่อตั้งสำนักพิมพ์นิตยสารสำหรับเด็กชื่อ “อะกะอิโตะริ-นกสีแดง” (赤い鳥) เกิดกลุ่มนักเขียนที่สร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก ที่มีผลงานประเภท “โดโย” (童謡) หรือบทเพลงสำหรับเด็กตีพิมพ์ในนิตยสารนี้ นอกจากนั้นยังมีนิตยสารที่ตีพิมพ์วรรณกรรมสำหรับเด็กอื่นๆ เปิดตัวต่อมา ก่อนการระบุคำว่าโดโยดังกล่าว ในญี่ปุ่นมีเพลงเด็กที่เรียกว่า “วาระเบอะตะ” (わらべ歌) หรือเพลงกล่อมเด็ก “โคะโมะริอุตะ” (子守唄) อยู่แล้ว กล่าวได้ว่า “โดโย” เป็นกวีนิพนธ์ประเภทหนึ่งที่มีผู้ใหญ่วางใจให้เด็กอ่านและอาจมีการแต่งทำนองเพื่อขับร้องด้วย ค.ศ.2018 เป็นปีแห่งการฉลองวันครบรอบ 100 ปีกำเนิดโดโย สมาคมโดโยญี่ปุ่น (日本童謡協会 (The Association of Children's Song Writers in Japan) จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเผยแพร่บทเพลงสำหรับเด็กทั้งในอดีตและที่แต่งใหม่ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้ศึกษาบทกวีนิพนธ์สำหรับเด็กรวมถึงโดโย พบว่ามีผลงานจำนวนหนึ่งของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งคือโอะงะวะะ มิเมะอิ (小川未明1882-1961) มักไม่ถูกเอ่ยถึง ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งทำนองเพลงประกอบเหมือนโดโยที่ชาวญี่ปุ่นทั่วไปรู้จักและยังร้องให้เด็กๆ ฟังกันอยู่จนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลงานเหล่านั้น ซึ่งนอกจากจะมีความงดงามทางวรรณศิลป์แบบกวีนิพนธ์แล้ว ยังสะท้อนความทุกข์ยาก ความรู้สึกโหยหาบ้านเกิดและครอบครัวของนักเขียน ขณะที่ยังมีความหวังและกำลังใจในการใช้ชีวิต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเนื้อหาและคุณค่าของบทเพลงสำหรับเด็กของโอะงะวะะ มิเมะอิ ซึ่งสะท้อนแนวคิดและชีวิตของนักเขียน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอบเขตการวิจัย

ชื่อจริงของโอะงะวะะ มิเมะอิ คือ โอะงะวะะ เค็นซากุ (小川 健作) เกิดที่จังหวัดนิงาตะ บิดาเป็นนักบวชที่มีความสำคัญในอดีต เขาเข้าศึกษาสาขาปรัชญา จากนั้นต่อยอดสาขาวรรณกรรมอังกฤษที่มหาวิทยาลัยวาเซดะ เขาเคยเป็นศิษย์ของนักประพันธ์ที่มีชื่อเช่น สึโบอุจิ โชโย ชิมามุระ โฮเก็ตสึ และยังคงเรียนกับลาฟคาดีโอ ฮาร์น (Patrick Lafcadio Hearn) นักเขียนและนักแปลชาวต่างชาติผู้โดดเด่นในยุคของวรรณกรรมสมัยใหม่ มิเมะอิทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับฮาร์น และสนใจแนวคิดของนาโรด (Hozhdenie v narod) นักปรัชญาชาวรัสเซีย เขาประทับใจกับการอ่านงานประเภทกวีนิพนธ์โรมานติกของอังกฤษ ระหว่างที่เป็นนักศึกษาเขามีผลงานตีพิมพ์นิตยสาร “ชินโซเซทสึ” (『新小説』) จากนั้นก็ทำงานในสำนักพิมพ์ไปพร้อมๆ กับเขียนนวนิยายจนเป็นที่ยอมรับ หลังจากจบการศึกษาแล้วเขาทำงานในกองบรรณาธิการนิตยสาร “วาเซดะบุงกะกุชะ” (早稲田文学社) ตีพิมพ์เรื่องเล่าสำหรับเด็กโชโด (早大童話会 1925) จากนั้นค.ศ.1926 ก็เขียนคอลัมน์ “นักเขียนเรื่องเล่าสำหรับเด็ก” ในหนังสือพิมพ์โตเกียวชินนิชิ (東京日日新聞) เขาดำรงตำแหน่งประธานสมาคมนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กแห่งญี่ปุ่น (日本児童文学者協会) เป็นคนแรกในค.ศ.1946 บั้นปลายชีวิตเขาถูกมองว่าเป็นนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ล้ำสมัย ถูกนักเขียนรุ่นใหม่วิจารณ์ว่างานของเขามีแต่ความมืดหม่นหดหู่ ไม่เหมาะสำหรับเด็ก เขาเสียชีวิตในวัย 79 ปีด้วยอาการเลือดออกในสมอง

มิเมะอิให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์ผลงานที่ทำให้เด็กเห็นสภาพความเป็นจริงในสังคม ในขณะที่ญี่ปุ่นต้องเข้าสู่ภาวะสงครามนับจากเหตุการณ์แมนจูเรีย ค.ศ. 1937 มิเมะอิเริ่มผลิตนิตยสารรายเดือนรวมเรื่องเล่าสำหรับเด็กชื่อ “ต้นไม้หนาน” (お話の木) เมื่อญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองเต็มตัว มิเมะอิเริ่มเขียนงาน

ยกย่องสรรเสริญทหารในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อตอบสนองนโยบายปลูกใจเยาวชนของรัฐบาล¹ ผลงานของมิเมะอิจิแสดงให้เห็นประสบการณ์ส่วนตัวที่ต้องปรับตัวรับอุปสรรคและการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมืองและสังคม เขาต้องยอมตามนโยบายส่งเสริมสงครามของรัฐบาลที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งของประเทศด้วยกำลังทหาร กระนั้น ในหนังสือรวมวรรณกรรมที่มิเมะอิจิเขียนระหว่างสงคราม บางเรื่องเล่าถึงความรักและความอบอุ่น พี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ แสดงให้เห็นถึงจิตใจที่อ่อนโยนและใฝ่ฝันถึงความสงบสุข ไม่ได้ต้องการยกย่องความดีงามของสงคราม วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของมิเมะอิจิ อาทิ “เรือสีแดง” (赤い船1910) “เทียนไขสีแดงกับเงือก” (赤い蠟燭と人魚1921) “ดอกกุหลาบป่า” (野薔薇1920) เป็นต้น

ยามาตะ มิโนรุ (1961) กล่าวไว้ในนิตยสาร “วรรณกรรม” (山田 稔「小川未明における思想と美学」) ว่า “มิเมะอิจิมีความรู้สึกหวาดหวั่นถึงการล่มสลายของบ้านเกิด เขาต้องทำใจยอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่กลายเป็นสังคมเมืองและระบอบทุนนิยม เขารู้สึกว่าผู้คนต้องพยายามเต็มที่เพื่อใช้ชีวิต แต่เขาก็เกลียดการพยายามทำสงครามเพื่อให้มีชีวิตรอด เขามองว่าการถ่ายทอดความอ่อนแอของผู้คนออกไปตรง ๆ เป็นความงดงาม”² มิเมะอิจิใช้ชีวิตในวัยเด็กที่ชนบทของจังหวัดนิงงาตะ เขามักเล่าถึงความโดดเดี่ยวเปลี่ยวเหงาของเมืองที่เต็มไปด้วยหิมะ เขาเป็นลูกคนเดียวและรักธรรมชาติ เขาได้เห็นความยากจนและความเจ็บป่วยของผู้คน จึงอยากเขียนงานที่จะเป็นแสงสว่างให้กับผู้คนโดยเฉพาะเด็กๆ ที่อ่อนแอได้ มิเมะอิจิเขียนบทความเล่าเรื่องราวของตนเองไว้หลายชิ้น ส่วนหนึ่งของบทความเรื่อง “สุดขอบเส้นแห่งความยากจน” (自伝「貧乏線に終始して」) กล่าวว่า “ข้าพเจ้าอยากให้ความทุกข์ทรมานและ

ความโศกเศร้าจากการมีชีวิตหมดไปจากสังคมนี้ ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้อย่างแน่นอน เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่าด้วยพลังของมนุษย์จะสามารถทำได้ในระดับหนึ่ง”

นอกจากวรรณกรรมแล้ว มิเมะอิจิยังมีผลงานเป็นหนังสือรวมกวีนิพนธ์ชื่อ “ข้ามภูเขาสูงโน้น” (『あの山越えて』, 1914) และประพันธ์บทเพลงสำหรับเด็ก “โดโย” ซึ่งไม่เป็นที่รู้จักนัก ผู้วิจัยได้นำผลงานประเภทโดโยจำนวน 21 บทจากหนังสือรวมนิทานสำหรับเด็กของโอะงะวะ มิเมะอิจิ เล่มที่ 3 (小川未明(1977)『定本小川未明童話全集3』, 講談社) มาศึกษา พร้อมกับวิเคราะห์ภูมิหลังทางสังคมและแนวคิดของนักเขียน บทเพลง 21 บทมีดังนี้

1. 子もりうた	2. お星さま
3. あかい雲	4. お江戸は火事だ
5. 三か月	6. 闇
7. 管笛	8. 童謡
9. おもちや店	10. 古巣
11. お母さん	12. 海と太陽
13. 赤い鳥	14. 月が出る
15. 鈴が鳴る	16. あんずの花
17. 私は姉さん思い出す	18. にじの歌
19. 風ふき鳥	20. 冬の木立
21. 海	

มิเมะอิจิเขียนบทความเรื่อง “คิดถึงความเป็นกลอนที่เรียบง่าย”(小川未明「単純な詩形を思う」『小川未明作品集』講談社、1956) มีความตอนหนึ่งว่า

「青い海のような空に、月が出て、里川縁(さとかわふち)の柳の木の枝についている細かな葉が、風に戦(そよ)いで、うす闇の間から蝙蝠(こうもり)が飛び出てくる。まだ西の黒い森に赤い夕

¹ ภัทรธร พิพัฒน์กุล “การต่อสู้ของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กชาวญี่ปุ่นระหว่างสงคราม” เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 6 ด้านภาษาและวรรณคดี, กันยายน 2556. สมาคมผู้แปลศึกษาแห่งประเทศไทย (pp.147-165)

² อ้างอิงจากบทความวิชาการของมหาวิทยาลัยอิโรชิมะ 横山信幸(2015)『未明否定論争と近代児童文学観』https://ir.lib.hiroshima-u.ac.jp/files/public/1/15725/.../kbs_17_45.pdf

日が沈んでから間もない時分に、もはや微かに星の光が見え始める。こんな時に、私はよく、この子守唄を聞かされたものだ。(省略) 子守唄を聞くと、不思議にも、幼児の時分に帰ったような、まだあの赤い夕日を見て鬼事をして遊んでいたのは昨日のどのような、純な、気持ちになってしまう。」

ห้องฟ้าสีน้ำเงินราวกับทะเล พระจันทร์ปรากฏขึ้น
ใบเล็กเรียวยาวของต้นหลิวริมน้ำที่บ้านเกิดแกว่งไกวต่อสู้อกับสายลม ค้างควาบินออกมาจากเงามืด อาทิตยสีแดง
ตกลงที่ป่าสีดำทางทิศตะวันตกได้ไม่นาน ดวงดาวแสง
สลัวก็เริ่มส่องประกาย ในเวลาแบบนี้ ข้าพเจ้ามักได้ยิน
เสียงเพลงกล่อมเด็กนี้ (ย่อ) เมื่อได้ยินเพลงกล่อมเด็ก
น่าประหลาดใจนักที่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตัวเองได้กลับไป
สมัยเด็ก การมองอาทิตยตกสีแดงแล้ววิ่งเล่นไล่จับกับ
เพื่อนๆ ราวกับเพิ่งผ่านไปเพียงเมื่อวานนี้ ความรู้สึกถึง
ความเรียบง่ายบริสุทธิ์ก็พลันเกิดขึ้น

จากข้อความนี้ทำให้รับรู้ความรู้สึกของมิเมะอิต่อบทเพลงสำหรับเด็ก เขาให้ความสำคัญกับสีสันของธรรมชาติ ที่ผสมผสานระหว่างการต่อสู้ชีวิต ความสงบ ความมืดมน เขายังรู้สึกคิดถึงบ้านเกิดและคิดว่าบทเพลงสำหรับเด็กสามารถช่วยปลอบโยนให้มีความสุขและเกิดความสุขในใจได้

โอคุมะ โทชิโอะ (1995) วิจัยเรื่อง “ทฤษฎีการใช้สีในวรรณกรรม” ตอนหนึ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับสีสันที่ปรากฏในกลอนของมาซาโอกะ ชิเก กวีเอกสมัยเมจิ (正岡子規 1867-1902) ว่า กลอนของชิเกมีการใช้สีแดงมากเป็นพิเศษ รองลงมาคือสีโทนน้ำเงินและขาว ชิเกเคยกล่าวว่าสีแดงเป็นสีสันของธรรมชาติ สิ่งที่เขาสื่อถึงสีขาวคือดอกซากุระ ก้อนหิน หิมะและดอกบัว³ การใช้สีสันถ่ายทอดความเป็นธรรมชาติกับการแสดงอารมณ์ในจิตใจคนสามารถเห็นในบทเพลงสำหรับเด็กของมิเมะอิเช่นเดียวกัน ดังจะนำเสนอในหัวข้อต่อไป

4. เนื้อหาใน “โตโย” (บทเพลงสำหรับเด็ก) ของมิเมะอิ

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบางส่วนของผลงานประเภทโตโยจากจำนวน 21 บทในหนังสือรวมนิทานสำหรับเด็กของโอะงะวะ มิเมะอิ เล่มที่ 3 พร้อมทั้งวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

4.1 ตัวอย่างบทเพลงที่กล่าวถึงพระจันทร์และดวงดาว

お星さま

澄ちゃん、澄ちゃん、なにあげよう。
あのお星さま、とっておくれ。
あんまり高く、とれません。
そんなら、あたいがとってみよう。

お星さま、お星さま、なにあげよう。
のどがかわいた、水おくれ。
あんまり遠くて、いかれません。
そんなら、わたしが下りていこう。

ดวงดาว

สุมิจัง สุมิจัง จะให้อะไรหนูดี
หยิบดวงดาวโน้นให้หนูที
มันสูงเหลือเกิน เอื้อมไม่ถึง
ถ้าอย่างนั้น ฉันจะหยิบให้เอง
ดวงดาว ดวงดาว จะให้อะไรเจ้าดี
คอแห้งจริง ขอน้ำหน่อยซี
มันไกลเหลือเกิน เอาไปให้ไหมไหน
ถ้าอย่างนั้น ฉันจะลงไปหาเอง

ดวงดาวแสดงถึงความฝันหรือความหวัง แม้จะอยู่ไกล แต่ก็สื่อสารถึงกันได้ การมีชีวิตโดยมีความหวังจะทำให้เกิดกำลังใจ แม้มีความต้องการยังมีโอกาสไขว่คว้าได้ การที่ดวงดาวพูดในประโยคสุดท้ายหลังจากเด็กน้อยบอกว่าไม่สามารถนำน้ำไปให้ดวงดาวได้ว่า “ฉันจะลงไปหาเอง” อาจหมายถึงการปรากฏตัวของดาวหรือแสงระยิบระยับบนผืนน้ำ ซึ่งนอกจากแฝงความหมายว่าฝันอาจเป็นจริงได้แล้ว ยังสะท้อนภาพของธรรมชาติอันงดงามด้วย

³ 大熊利夫『「色彩文学論」色彩の表現から見直す近代文学』五月書房、1995、pp82-84、104-106.

鈴が鳴る

あれあれ鳴る、鈴が鳴る。
水で鳴る、空で鳴る、雲で鳴る。

あれあれ鳴る、鈴が鳴る。
路で鳴る、丘で鳴る、森で鳴る。
月夜の晩に、
白い馬が、
銀の鈴を鳴らしてきた。

どこから、どこまで鳴らしてゆく。
西から、東へ、
鳴らしてゆく。

いつから、いつまで鳴らしてゆく。
坊やがおねんねする間。
りんりん、りんりん、
鳴らしてゆく。

เสียงกระดิ่ง

นั่น นั่น มีเสียง เสียงกระดิ่งดัง
ดังอยู่ในน้ำ ดังบนท้องฟ้า ดังบนเมฆ
นั่น นั่น มีเสียง เสียงกระดิ่งดัง
ดังที่ถนน ดังที่เนินเขา ดังในป่า
คืนที่มีแสงจันทร์
ม้าสีขาว
สันกระดิ่งสีเงินวิ่งมา
มาจากไหน จะไปไหนก็สันกระดิ่งเสียงดัง
จากทิศตะวันตก ไปยังทิศตะวันออก
สันกระดิ่งต่อไป
ตั้งแต่เมื่อไร หรือจะนานแค่ไหนก็สันกระดิ่งเสียงดัง
ระหว่างที่เด็กน้อยนอนหลับอยู่
กริ่ง กริ่ง กริ่ง กริ่ง
สันกระดิ่งเสียงดัง

บทเพลงนี้กล่าวถึงเสียงกระดิ่งที่ได้ยินมาจากทุกที่
ในคืนที่มีแสงจันทร์มีม้าสีขาว สันกระดิ่งสีเงิน ในขณะที่
เด็กน้อยนอนหลับไหล สะท้อนให้เห็นชีวิตวัยเยาว์ของ
มิเมะอิ เขาพยายามใช้แสงจันทร์ปลอบโยนใจเมื่อเหงา
ม้าสีขาวอาจหมายถึงเทพผู้พิทักษ์หรือแม่ที่เสียชีวิตไปที่
คอยปกป้องคุ้มครองอยู่ เสียงของกระดิ่งคือเสียงจาก
ธรรมชาติที่เป็นเหมือนเพื่อนที่อยู่รอบตัว ช่วยบรรเทา
ความเหงา

มีผลงานจำนวนมากของมิเมะอิที่กล่าวถึงพระจันทร์
สีของพระจันทร์สำหรับมิเมะอิแล้วเป็นแสงสีขาวหรือนวล

ที่มักเอ่ยถึงคู่ตรงข้ามกับยามค่ำคืน ทะเล หรือป่าที่เป็นสี
ดำ แต่บางกรณีพระจันทร์มีสีอื่น ดังต่อไปนี้

あんずの花

私の家にきた盲目、
帰りにあんずの花折って、
夏がきたら、またこよう。
赤いお月さま出る晩に。
俺はくるくる青坊主、
笠をかぶって坊ちゃんの、
お家の窓から、のぞきましょう。

ดอกบ๊วย (อันสุ)

คนตาบอดที่มาเยือนบ้านฉัน
ขากลับเขาขอพรจากดอกบ๊วย
ว่าจะมาใหม่เมื่อฤดูร้อนมาเยือน
ในคืนที่ดวงจันทร์สีแดงปรากฏ
ฉันแอบมองเด็กวัยละอ่อนที่เที่ยวไปเที่ยวมา
คุณขายน้อยสวมหมวกสาน
จากหน้าต่างบ้าน

บทเพลงข้างต้นกล่าวถึงดวงจันทร์สีแดง ซึ่งมีเมะอิ
แต่งบทเพลงเกี่ยวกับเมฆสีแดง ฟ้ายสีแดงในยามเย็น เพื่อ
สื่อถึงเหตุการณ์บางอย่าง หรือสถานการณ์ที่ไม่ปกติ จึง
อาจวิเคราะห์ได้ว่าชีวิตที่ทุกข์ทรมาน (คนตาบอด) จะมี
วันเปลี่ยนแปลง สักวันหนึ่งเมื่อฤดูเปลี่ยนผ่าน ความหวัง
อาจเป็นจริงหรือชีวิตอาจเปลี่ยนไปได้

4.2 ตัวอย่างบทเพลงที่กล่าวถึงการมาเยือนและ
บินจากไปของนกนางแอ่น โดยสะท้อนถึง “บ้านเกิด”
และการจากลา ซึ่งเหมือนกับชีวิตของนกนางแอ่นที่
ย้ายมาทำรังตามบ้านผู้คนที่ยู่ปูนในฤดูใบไม้ผลิและ
จะบินกลับไปได้ช่วงฤดูใบไม้ร่วง

童謡

みいちゃんみいちゃん、なぜ泣く、
青い空見て泣くんた。
青い空見てなぜ泣く、
つばめの行方が悲しくて、
母を思うて泣くんた。

เพลงเด็ก

มีจิ้ง มีจิ้ง ทำไม่ร้องไห้
เห็นฟ้าใสแล้วร้องไห้
เห็นฟ้าใส ทำไม่ร้องไห้
นกนางแอ่นจากไปจึงเศร้า
คิดถึงแม่จึงร้องไห้

古巣

つばめが帰るとき
真紅な美しい夕焼けに、
少年はらっぱを鳴らして
遊んでいた。
つばめがきたとき
家の周囲を幾たびも飛びまわった。
すると、少年の吹いていたらっぱは
窓の下に捨てられて、
赤いさびがところどころに出ていて、泥に塗れていた。

รังเก่า

เมื่อนกนางแอ่นบินกลับไป
ท้องฟ้างดงามสีแดงจัดในยามเย็น
เด็กหนุ่มเป่าแตร
เล่นกัน
เมื่อนกนางแอ่นบินมา
มันบินวนรอบบ้านหลายครั้ง
แตรที่เด็กหนุ่มเคยเป่านั้น
ถูกทิ้งไว้ใต้หน้าต่าง
มีสนิมสีแดงขึ้นเป็นหย่อม เปรอะเปื้อนไปด้วยโคลน

มีเมะอใช้สัญลักษณ์ของการมองท้องฟ้าและนกนางแอ่น สื่อให้เห็นความคิดถึงบ้านและครอบครัว บทความส่วนหนึ่งที่มีเมะอเขียนประวัติของเขาไว้ เล่าเรื่องชีวิตวัยเด็กที่ครอบครัวอาศัยอยู่ที่ศาลเจ้าบนเขา ตัวเขาเองต้องเดินทางไปเมืองทากาตะเพื่อเรียนหนังสือ ขึ้นลงภูเขาทุกวัน ขณะที่อยู่บนเขาก็มีความโดดเดี่ยว ต้องเลี้ยงนกตัวเล็ก ๆ ไว้เป็นเพื่อนแก้เหงา⁴ มีเมะอจากบ้านเกิดตั้งแต่ขณะเรียนชั้นมัธยมต้นด้วยความหลงใหลใฝ่ฝันอยากอยู่เมืองหลวงและอยากสอบเข้ามหาวิทยาลัยเขาจะได้ เขาเล่าเรื่องของตัวเองเมื่อครั้งตัดสินใจจากบ้านเกิดไปว่า “ข้าพเจ้านั่งรถไฟออกจากบ้านเกิดในฤดูใบไม้

ผล แต่ทางเหนือนั้นยังมีหิมะหลงเหลืออยู่ และลมหนาวไม่มีความรู้สึกของฤดูใบไม้ผลิเลยสักนิด รถไฟแล่นไปทางทิศใต้ เริ่มเห็นสีเขียวของต้นไม้ใบไม้ แสงแดดอบอุ่น สดส่อง เมื่อถึงโตเกียวก็เป็นเวลามืด ตอนเด็กข้าพเจ้าเคยคิดว่าโตเกียวนั้นไม่มีหิมะตก เป็นสถานที่ที่มีแต่ฤดูใบไม้ผลิ”⁵ หลังจากที่มีเมะอเข้าเรียนมหาวิทยาลัยและเขียนนวนิยาย ทำงานเป็นบรรณาธิการนิตยสารจากการแนะนำของอาจารย์ เขาก็ใช้ชีวิตอยู่ในโตเกียวไปตลอด ความรู้สึกที่มีต่อ “บ้านเกิด” สำหรับเขา คือดินแดนทางเหนือที่หนาวเย็น ทะเลที่เงียบและหดหู่ แต่มีธรรมชาติของป่าเขา แม้จะใช้ชีวิตในโตเกียว เขายังชื่นชอบการเลี้ยงสัตว์และปลูกต้นไม้ โตเกียวเป็นบ้านอีกแห่งที่เขามีความผูกพัน การกล่าวถึงนกนางแอ่นในบทเพลงเหล่านี้สะท้อนความผูกพันกับสถานที่สองแห่ง การย้ายถิ่นซึ่งคล้ายกับชีวิตของเขาเอง

4.3 ตัวอย่างบทเพลงที่กล่าวถึงครอบครัว

闇

お母、足が痛い。
がまん
我慢をしろよ。
お母、もう歩けない。
もう、すこし我慢をしろよ。
お母、どこへいくのだい？
「……………」
そら ま
空は真つ暗である。
おそ なみ とどろ
怖ろしい波の 轟きが聞こえる。

ความมืด

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร 「新潮」 1910

แม่จ๋า เจ็บขาจังเลย
อดทนหน่อยสิ
แม่จ๋า เดินไม่ไหวแล้ว
โอ้ อีกไม่นาน อดทนหน่อย
แม่จ๋า จะไปที่ไหนหรือ
“...”
ฟ้ามืดดำสนิท
ได้ยินเสียงคำรามอันน่ากลัวของคลื่น

⁴ 小川未明「童話を作って五十年」（佐伯彰一・松本健一：監修『作家の自伝103小川未明』日本図書センター、2000）

⁵ 小川未明「上京当時の回想」（佐伯彰一・松本健一：監修『作家の自伝103小川未明』日本図書センター、2000）

บทเพลงนี้เหมือนจะเป็นบทสนทนาระหว่างแม่กับลูก คำสั้นๆ เพียงไม่กี่บรรทัดสามารถสื่อถึงแม่กับลูกเดินทางไปตามถนนไม่ไกลจากทะเล ยามค่ำคืนที่มีตึสนิท ลูกครวญว่าเจ็บขา แสดงถึงการจำใจต้องเดินทางของทั้งสอง แม่บอกให้ลูกอดทน ในขณะที่ตนก็ไม่ว่ากำลังจะมุ่งหน้าไปไหน เสี่ยงคลื่นอันน่ากลัวเปรียบเหมือนสงครามที่มีข้าศึกมาทางทะเล หรือภัยร้ายที่ป้องกันอะไรไม่ได้และมองไม่เห็น

お母さん

かあ うみ み
「お母さん海が見えた！
と
あれあれかもめが飛んでいるよ。
と お ほかけぶね
あれあれあんなに遠く 帆掛船が
み
見えるよ。
うみ み
お母さんお母さん海が見えたよ！」と
子供がいった。
おき しらほ しろ と
「沖の白帆が白いか、飛んでいるかもめが白いか、わた
すがた しろ
しの姿が白いか。」と
なみ
波がいった。
くるまや ひ はは
「さあ、車夫さん、かまわんで引いてください。」と母
がいった。

แม่

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร 「新小説」 1907

“แม่ เห็นทะเลแล้ว
นั่นนั่นนั่น นกนางนวลบินอยู่
นั่นนั่นนั่น เรือใบอยู่ไกลๆ
เห็นแล้ว
เด็กร้องว่า “แม่ แม่ เห็นทะเลแล้ว”
คลื่นร้องว่า “ใบเรือสีขาว นกนางนวลที่บินอยู่สีขาว หรือ
ตัวฉันสีขาว”
แม่ร้องว่า “ไปเลย คนลากรถ ลากไปเลยอย่าสนใจ”

โดะเออิ อิโรโนริ (2015) เขียนบทความวิจัยในวารสารของมหาวิทยาลัยเกียวโต กล่าวถึงความคิดของมิเมะเอิเกี่ยวกับ “สีขาว” จากวรรณกรรมเรื่อง “บ้านที่มีประตูสีขาว” 「白い門のある家」 ว่า “สีขาวเดิมเป็นสีต้องห้าม เนื่องจากการใช้ไฟทุกขหรือในพิธีศพ งานเขียนของมิเมะเอิเช่น “เงาสีขาว” (白い影) ที่เล่าเรื่องอุบัติเหตุรถไฟที่นำพิศวาส สีขาวสำหรับมิเมะเอิจึงเชื่อมโยงกับ “ความตาย” และเรื่องของ “อีกโลกหนึ่ง”⁶

บทเพลงนี้เป็นบทสนทนาระหว่างแม่กับลูกขณะที่นั่งรถที่มีคนลากอยู่ แต่อยู่ดีๆ คลื่นก็พัดขึ้นมาว่า “ใบเรือ นกนางนวล หรือคลื่นที่สีขาว” หากจะวิเคราะห์ความคิดของมิเมะเอิเกี่ยวกับสีขาวแล้ว อาจเปรียบว่าชีวิตคนมักมีคำถามว่าเส้นทางสู่ความตาย หรือการเข้าสู่อีกโลกหนึ่งนั้นอยู่ตรงไหน สิ่งที่ลูกกล่าวถึง ทะเล นกเรือ คือ จินตนาการของผู้คนเกี่ยวกับความตายหรืออีกโลกหนึ่ง สิ่งที่คลื่นตอบ แสดงให้เห็นว่าความตายเป็นสิ่งที่ไม่มีเส้นแบ่งที่แน่ชัด เพราะทุกอย่างเป็นสีขาวเหมือนกัน แต่คำพูดสุดท้ายที่แม่พูดกับคนลากรถให้ลากต่อไปโดยไม่ต้องสนใจคำถามเหล่านั้น สื่อถึงความแตกต่างของโลกจินตนาการกับโลกแห่งความเป็นจริง คำถามเกี่ยวกับความตายนั่นเป็นสิ่งที่ตอบไม่ได้และเป็นเรื่องของธรรมชาติ หรือตีความได้ว่าคนในสังคมไม่ได้มุ่งค้นหาความหมายของความตาย แต่ให้ความสำคัญกับการมีชีวิตรอดในโลกของความเป็นจริง

私は姉さん思い出す

はな に すがた
花によう似た姿をば、
なんの花かと問われると
へんと こま
すぐには返答に困るけど。

ほほえ
ただ微笑みてものいわず、
あおしろ ゆめ よ
うす青白き夢の世に、
まぼろし う
いまは 幻 と浮かぶかな。

花にいろいろあるけれど、
も あか
燃える紅い花でない。
つめ しろ
冷たい白い花でない。

あさ いろあわ
夏はまだ浅く、色淡く、
あじさい さ
紫陽花の咲くころに、
わたし おえ おも だ
私は 姉さん 思い出す。

⁶ 道合裕基『小川未明「白い門のある家」における〈異界〉』文芸表象論集、京都大学、2015.(p73)สืบค้นจาก https://repository.kulib.kyoto-u.ac.jp/dspace/bitstream/2433/197228/1/L.A.R_002_67-78.pdf

ฉันคิดถึงพี่สาว

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร 「おとぎの世界」 1919

ร่างกายราวดอกไม้

ถ้าถามว่าดอกอะไร

ตอบไม่ได้ในทันที

ไม่พูดอะไรได้แต่ยิ้ม

โลกแห่งฝันสีฟ้าขาว

ตอนนี้เป็นราวภาพลวง

ดอกไม้หลากหลายพันธุ์

ไม่ใช่ดอกไม้แดงดังไฟเผา

ไม่ใช่ดอกไม้ขาวอันเยือกเย็น

เพิ่งเข้าหน้าร้อน สียังอ่อนจาง

เมื่อดอกไฮเดรนเยียเริ่มบาน

ฉันจะคิดถึงพี่สาว

ช่วงที่มีเมะอิมิชีวิตที่ยากจนและลำบากนั้น ทำให้บุตรได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ เขาสูญเสียบุตรชายในขณะที่อายุเพียง 6 ขวบ (1914) และบุตรสาววัย 11 ด้วยวัณโรค (1918) โอะกะโนะเอะ ชุสุเอะ (岡上鈴江 1913-2011) บุตรสาวคนที่สองซึ่งเป็นนักเขียนตามรอยพ่อ ได้เขียนเรื่อง “พ่อ โอะงะวะะ มิเมะอิ”⁷ เล่าว่าพ่อเศร้าใจกับความตายของลูกทั้งสองมาก เมื่อเขาต้องอยู่บ้านสองคนกับลูกชายยามกลางคืน ลูกชายมักกลัวความมืด ร้องขอให้พาไปเดินเล่นในเมืองที่มีแสงสว่าง ส่วนลูกสาวก็ติดโรคมาจากเพื่อนที่โรงเรียน ทำให้เขากลับการเป็นวัณโรคมากขึ้นใครดมอมลงหรือหน้าชิดเสียงก็จะทำอย่างเป็นห่วงว่าให้ระวังจะเป็นโรคนี ชุสุเอะเคยได้ยินพ่อท่องกลอนในคืนฤดูใบไม้ผลิ ว่า “เสียพี่สาวคนเดียวไป...” คิดว่าเป็นกลอนที่แต่งแทนความรู้สึกของเธอ

บทเพลงที่เอ่ยถึง “พี่สาว” เป็นเพลงที่แต่งหลังการเสียชีวิตของ “ฮารุเอะ” (春江) บุตรสาวคนโต เป็นไปได้ว่ามีเมะอิแสดงความรู้สึกเสียใจของน้องสาวคือ ชุสุเอะ เขาเปรียบ “พี่สาว” คนนี้ว่าเหมือนดอกไม้ น่าเสียดาย

ที่ต้องจากไปตั้งแต่ยังเยาว์ การเข้าสู่ฤดูร้อนได้ไม่นานเปรียบเหมือนฮารุเอะ (ฤดูใบไม้ผลิ) เติบโตยังไม่ทันได้เป็นผู้ใหญ่ ฤดูที่ดอกไฮเดรนเยียบาน คือฤดูฝนที่เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากฤดูใบไม้ผลิสู่ฤดูร้อน หมายถึงฮารุเอะในวัยแรกเริ่มต้องมาเสียชีวิตไป

4.4 ตัวอย่างบทเพลงที่แฝงความหมายถึงชีวิตที่

ลำบากและความยากจน

มิเมะอิเริ่มเป็นนักเขียนตั้งแต่สมัยนักศึกษา เขาอาศัยอยู่ในย่านแออัดของโตเกียว ใช้ชีวิตอย่างกระเปียดกระเสีร งานเขียนของเขาช่วงนี้มักเป็นแบบโรแมนติกที่หมองหม่น (暗いロマンチズム)⁸ เมื่อต้องเผชิญอุปสรรคอย่างสิ้นหวัง มีข้อสงสัยในการพัฒนาสู่วัฒนธรรมสมัยใหม่ ความตายของบุตรชายเหมือนจะกระตุ้นให้มิเมะอิเริ่มสนใจแนวคิดสังคมนิยม ประกอบกับเป็นช่วงของการรณรงค์แนวคิดความเท่าเทียมทางสังคม ผลงานของมิเมะอิตีแผ่ความอิสระและความเท่าเทียมที่ผู้คนแต่ละคนพึงมี เขามีความเห็นอกเห็นใจผู้อ่อนแอและผู้ทุกข์ยากจากความยากจน ความสนใจและการเปลี่ยนทิศทางการประพันธ์จากนักเขียนนวนิยายสู่นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กก็เกิดจากมุมมองว่า “เด็กเป็นผู้อ่อนแอในสังคม” เมื่อได้รู้จักกับชุสุกิ มิเอะกิซึซึ่งมีแนวคิดสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีความเป็นศิลปะ (芸術的児童文学) ในช่วงสังคมประชาธิปไตยสมัยไทโช เขาจึงเข้าร่วมงานกับนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กเหล่านั้น และยังได้จัดทำนิตยสารสำหรับเด็กของตัวเองชื่อ “โลกของนิทาน” (おとぎの世界, 1919) มิเมะอิยังเล่าถึงเด็กหรือตัวละครที่มีความยากลำบากในชีวิต และไม่มีตอนจบที่สดใสเบิกบาน สะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม บทเพลงต่อไปนี้เป็นตัวอย่งภาพสะท้อนสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจน

⁷ 岡上鈴江『父 小川未明』新評論、1970、pp.58-68.

⁸ 『新潮日本文学アルバム60小川未明』新潮社 1996、p.32.

くさぶえ 管笛

お母火を燃すけえ。
そねえに燃さなくても 温 けえないか。
だって今日は寒いも。
寒いか、そんだらくべろえ。
明日、また出て 薪取ってくるわの
そう心配さっしやんな。
お母、燃えたぜ当たらしやい。
汝、やかましいそげなものを吹くなよ。
ごじゅうからがたくさんきていたぜの、
あっちの神社の森にきていたぜの、
ほら鳴いているだろの、
俺のこの笛聞いて鳴いているだろの？
ふいふいふい
悲しく鳴る管笛。

นกหวีด

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร「新声」1909

แม่จุดไฟให้ผิงหม้อยไม่ได้หรือ
ไม่ต้องจุดก็ได้ ไม่อุ่นหรือ
ก็วันนี้หนาวนี่นา
หนาวหรือ ห่มผ้าดีๆ
พรุ่งนี้จะออกไปเก็บพิน
ไม่ต้องห่วงนะ
แม่ มาผิงไฟตรงนี้สิ
อย่าเป่าลมแรงแบบนั้น
เจ้านกไต้ไม้มากันเยอะเลย
บินไปในป่าในศาลเจ้าทางนั้น
นั่นไง มันส่งเสียงร้อง
ได้ยินเสียงเป่านกหวีดของฉันแล้วร้องละมั้ง
วู้ด วู้ด วู้ด
เสียงนกหวีดร้องเศร้าๆ

บทเพลงนี้กล่าวถึงความลำบากในฤดูหนาว แม่ลูกต้องอดทนโดยไม่มีแม่แต่พินที่ใช้จุดไฟผิง การกล่าวถึงนกไต้ไม้ที่อยู่ในศาลเจ้า อาจหมายถึงความหวังและการอดทนรอคอย ว่าความยากลำบากนั้นจะผ่านพ้นไป การที่แม่บอกลูกว่า “พรุ่งนี้จะออกไปเก็บพิน” สื่อได้ถึงความคาดหวังว่าวันรุ่งขึ้นจะดีขึ้น ลูกเป่านกหวีดเสียงเศร้า อาจหมายถึงการวิงวอนขอพรจากเทพเจ้าให้รับรู้ความ

ทุกข์ยาก และนกไต้ไม้ในศาลเจ้าร้องตอบ สื่อให้เห็นว่าเทพเจ้ารับฟังคำขอนั้น

“สารานุกรมชื่อนก” (図説鳥名の由来辞典) กล่าวว่า “นกไต้ไม้พันธุ์ “โกะจูคาระ” ที่ปรากฏในเพลงนี้เป็นนกป่าตัวเล็กหลังสีเทา ลักษณะเช่นนี้ทำให้เรียกชื่อนกประเภทนี้ด้วยคำว่า “โกะจู” หมายถึงคนวัย 50 ซึ่งสมัยนั้นถือว่าเป็นคนชรา”⁹ ตามความเชื่อในศาสนาชินโต นกมีความสำคัญในฐานะผู้นำสารของเทพเจ้า ดังปรากฏในฉากสำคัญต่างๆ ในตำนานเทพญี่ปุ่น (日本神話) เช่นมีการนำไก่มาขันเชิญสุริยเทพออกจากถ้ำ นกที่ถูกส่งมาจากสวรรค์เพื่อเจรจาความเมือง นกกาสามขาที่เป็นผู้นำทางให้จักรพรรดิจิมมุ หรือการกลายร่างของเทพยะมะโตะทะเกะรุเป็นนกสีขาวหลังจากเสียชีวิต ชีวิตช่วงหนึ่งของโอะกะวะะะ มิเมะอิได้รับการเลี้ยงดูให้ผูกพันกับศาลเจ้าเนื่องจากบิดาของเขาเป็นผู้ก่อตั้งศาลเจ้าคะซึะยามะ¹⁰ บทเพลงข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดของมิเมะอิเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนกกับเทพเจ้า และความรู้สึกว่ายังมีเทพเจ้าเป็นที่พึ่ง

おもちゃ店

ちょうじ ひんぼう いえ
長二は貧乏の家に生まれて
おもちゃも持たずに
死んでしまった。
美しいガラス張りの店頭に、
西洋のぜいたくな小間物や、
赤、紫に、塗ったゴムまりや
ぴかぴかと顔の映る銀笛や、らっぱや、
なんでも子供の好きそうなものが
並べてあるのを見ると、
店のガラス戸を砕いて
それらのものをめちゃめちゃにたたき壊してやりたくなる。
隣に住んでいた、
あの貧しかった、哀れな長二のことを思い出したときに。

⁹ สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://yaplog.jp/komawari/archive/619> อ้างอิงข้อมูลจากหนังสือ “สารานุกรมชื่อนก” (菅原 浩・柿沢 亮三編(2005)『図説鳥名の由来辞典』 柏書房)

ร้านของเล่น

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์「読売新聞」1907

โชจิเกิดในครอบครัวที่ยากจน
ยังไม่ทันมีของเล่น
ก็ตายเสียแล้ว
หน้าร้านหน้าต่างกระจกทั้งดงาม
ของกระจุกกระจิกสุดหรูจากตะวันตก
ลูกบอลยางสีแดง ม่วง
ขลุ่ยและแตรสีทองเงาวับจนเห็นหน้า
มีแต่ของที่เด็กๆ ชอบ
วางเรียงอยู่
เห็นแล้วอยากทุบกระจกหน้าร้าน
ทำลายของทุกอย่างให้เสียหายหมด
เมื่อคิดถึงโชจิ
เด็กน่าสงสารที่อาศัยอยู่บ้านข้างๆ
ที่ยากจนนั้น

บทเพลงนี้แสดงความคับแค้นใจของมิเมะอีย่างเห็นได้ชัด ลูกชายของเขาเสียชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก โดยเขาเชื่อว่าเป็นสาเหตุจากความยากจน ในช่วงที่สังคมเข้าสู่ความสมัยใหม่ แม้จะมีของเล่นจากตะวันตกเข้ามาแต่ผู้ที่สามารถซื้อได้มีเพียงผู้ที่ฐานะดีกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

にじの歌

こちらの森から
あちらの丘へ
にじが橋をかけた。
だれが、その橋
渡る。
からすが三羽に
こじき ひとり
乞食が一人。
乞食はつえつて上がったが
からすは、あわてておこちた。
落ちたからすはどこへいった。
夕焼けの空へ。
上がった乞食はどこへいった。
お星さまの世界へ。
にじが消えた。
にじが消えた。
下の町には火が点いた。

เพลงสายรุ้ง

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร「おとぎの世界」1919

จากป่าฝั่งนี้
ไปยังเนินเขาฝั่งโน้น
มีสะพานสายรุ้งทอดยาว
ใครหนอ
จะเดินข้ามสะพานนั้น
กาสามตัว
ขอทานหนึ่งคน
ขอทานเอาไม้เท้ายันกายเดินขึ้นไป
การีบบิน แล้วร่วงลงมา
กาที่ร่วงลงมาไปไหนเสียแล้ว
ไปยังท้องฟ้ายามเย็น
ขอทานที่เดินขึ้นไปไหนเสียแล้ว
ไปยังโลกของดวงดาว
สายรุ้งเลื่อนลับ
สายรุ้งเลื่อนลับ
ย่านการค้าในเมืองมีแสงไฟที่จุดไว้

สายรุ้งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความฝัน ความหวัง ความคาดหวัง ทั้งกาและขอทานพยายามเดินข้ามสะพานสายรุ้ง แต่สายรุ้งกลับหายไป ไม่มีใครได้ไปถึงจุดหมาย

กากับขอทานในบทเพลงนี้ น่าจะเป็นการเปรียบเทียบผู้มีอิทธิพลกับผู้ยากไร้ ฝ่ายหนึ่งรื้อร่อนเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง อีกฝ่ายหนึ่งต้องใช้ไม้เท้าช่วยพยุงตัว มีชีวิตที่ลำบาก ทั้งสองฝ่ายต่างมีความคาดหวังบางอย่างในสังคม แต่ความคาดหวังนั้นอาจเป็นสิ่งที่ไม่จริง เหมือนสายรุ้งที่ดูสวยงามแต่กลับหายไปอย่างไม่มีวันได้ตั้งตัว บทเพลงนี้นำเสนอความแตกต่างทางชนชั้นในสังคมไว้อย่างแยบยลและยังแฝงอารมณ์สิ้นหวัง สิ่งที่ยังพอยึดเหนี่ยวได้คือแสงไฟของย่านบ้านเก่าในเมืองที่หมายถึงผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่อย่างเต็มที่ในทุกวันและความผูกพันของชุมชน

¹⁰ เมื่อบิดาของโองะระวะ มิเมะอียะเริ่มรวบรวมเงินบริจาคเพื่อสร้างศาลเจ้าเพื่อสักการะอุเอะสึกิเค็นชิน มิเมะอียะเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาที่ทาคาตะ เขาเดินทางไปกลับระหว่างที่พักกับแหล่งโบราณสถานคะซึะยะมะ และรู้สึกซาบซึ้งในธรรมชาติของภูเขา เมื่อบิดาย้ายเข้าไปอยู่ในศาลเจ้าเขาอายุได้ 15 ปี (ข้อมูลสรุปจาก 新潮日本文学アルバム60『小川未明』新潮社1996)

海

うみ

海

海

黒い

黒い旗のように

黒い

海

海

うみ うな

海が鳴る

くろ はたふ

黒い旗振るように

黒いふろしき振るように

海が鳴る

海

海

黒い

晩のように黒い

墨のように黒い

ทะเล

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 「金の鳥」 1922

ทะเล

ทะเล

สีดำ

ราวกับธงดำ

สีดำ

ทะเล

ทะเล

ทะเลร้อง

ราวกับธงดำโบกสะบัด

ราวกับโบกผ้าสีดำ

ทะเลร้อง

ทะเล

ทะเล

สีดำ

ดำราวกับกลางคืน

ดำราวกับหมึก

ทิวทัศน์แถบทะเลญี่ปุ่นจะเห็นเป็นสีดำในฤดูหนาว ขาวนึ่งงาตะอย่างมีเมฆอิจึงมีความทรงจำฝังใจในสมัยเด็ก เกี่ยวกับความเหน็บหนาวและลำบากของฤดูหนาว ธงสีดำซึ่งหมายถึงสงคราม สำหรับมิเมะอิแล้วสิ่งที่มีความสำคัญในบทเพลงสำหรับเด็กเหล่านี้แฝงความหมายถึงชีวิตที่ถูกรังแก ความลำบากจากสงครามและความเหลื่อมล้ำทางสังคม

4.5 สีสันในบทเพลงของมิเมะอิ

จากการศึกษาพบว่าผลงานของโอะงะวะะ มิเมะอิ มีสีแดง ขาว น้ำเงินและดำประกอบอยู่เป็นส่วนใหญ่ บทเพลงทั้ง 21 บทของมิเมะอิมีการใช้สีจากคำต่าง ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ชื่อบทเพลง	สีแดง	สีขาว	สีดำ	สีน้ำเงิน-ฟ้า
1. 子もりうた		แสงจันทร์ (บ้านเกิด)		น้ำ (ถิ่นที่อาศัยอยู่)
2. お星さま		ดาว (ความหวังที่อยู่ไกล)		น้ำ (สิ่งยังชีพ)
3. あかい雲	เมฆ (สาวน้อย)		ทะเล (ความตาย)	
4. お江戸は火事だ	ไฟไหม้ ไฟที่ตะวันตก			
5. 三か月		พระจันทร์	กลางคืน	
6. 闇			ฟ้ายามกลางคืน	
7. 管笛	ไฟ (ความอบอุ่น) ศาลเจ้า (ที่พึ่ง)			
8. 童謡				ฟ้า (ความสดใส)
9. おもちゃ店	ของเล่น			
10. 古巣	ฟ้ายามเย็น(บ้านเกิด) สนิม ดิน			
11. お母さん		ใบเรือ,นกนางนวล ตัวฉัน		ทะเล
12. 海と太陽	พระอาทิตย์		ทะเล, กลางคืน	
13. 赤い鳥	นก, ยามเย็น		ควันจากบ้านเรือน	
14. 月が出る		พระจันทร์	ทะเล	ฟ้า
15. 鈴が鳴る		เมฆ,ม้าสีขาว,กระดิ่ง	กลางคืน	น้ำ ฟ้า
16. あんずの花	พระจันทร์	ดอกบัว(อันสุ)		เด็กขายน้อยๆ
17. 私は姉さん思い出す	ดอกไม้(ร้อนแรง)	ดอกไม้(เย็นชา)		ความฝันสีฟ้าขาว ดอกไฮเดรนเยีย
18. にじの歌	ฟ้ายามเย็น ไฟที่จุดใน หมู่บ้าน	ดาว	กา 3 ตัว	
19. 風ふき鳥			นก (กา), เสื้อผ้า	ทะเลคลื่นลมแรง
20. 冬の木立		ฤดูหนาว	กา	
21. 海			ทะเล,ธงสีดำ กลางคืน, หมึก	

5. unaspu

โอะงะวะ มิเมะอิ เป็นนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีช่วงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม ในขณะที่ญี่ปุ่นกำลังปรับตัวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ (ไทโซ-โชวะ) จากการที่เขาเป็นเด็ก “บ้านนอก” มาจากจังหวัดนิงาตะ ดินแดนติดฝั่งทะเลญี่ปุ่นที่ทะเลกลายเป็นสีดำนืดมนในฤดูหนาว ฤดูที่บ้านเมืองถูกปกคลุมด้วยหิมะ ในครอบครัวที่พ่อต้องดูแลการสร้างศาลเจ้า และเขาถูกย่าและแม่เลี้ยงดูมา เมื่อย้ายมาเรียนและทำงานที่โตเกียวก็อาศัยอยู่ในย่านชนชั้นกรรมาชีพ มีความเป็นอยู่อดัดขัดสน ลูกชายและลูกสาวที่รักเสียชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก เขาคลุกคลีกับวงการนักเขียนในกลุ่มนิตยสารวาเซะมีผลงานประเภทนวนิยายมาก่อนที่จะประกาศตัวเป็นนักเขียนนิทานสำหรับเด็ก เขาเคยเข้าร่วมกลุ่มนักวรรณคดีสังคมนิยม และเคยผลิตงานตามนโยบายปลูกใจเยาวชนของรัฐบาลในช่วงสงครามที่ยืดเยื้อไปถึงสมัยโชวะ งานเขียนของเขามีทั้งการบอกเล่าสภาพบ้านเมือง ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การต่อสู้ของผู้อ่อนแอ และแฝงทัศนคติเชิงเรียกร้องความสงบและความยุติธรรม

ผู้วิจัยได้นำบทเพลงสำหรับเด็ก (โดโย) ของโอะงะวะ มิเมะอิมาวิเคราะห์ควบคู่กับการศึกษาภูมิหลังทางสังคมและชีวประวัติของเขา พบการแสดงออกในลักษณะเฉพาะตัวของมิเมะอิดังนี้

(1) เขาสื่อภาพของบ้านเกิด ด้วยการใช้คำบรรยายถึงสภาพ สีสนในธรรมชาติ อาทิตยยามเย็น และครอบครัว (โดยเฉพาะ “แม่”) ซึ่งไม่ได้หมายถึงบ้านเกิดที่จังหวัดนิงาตะเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงความเป็นคนญี่ปุ่น

และความผูกพันระหว่างกันในครอบครัว แม้จะอยู่ห่างกันเพื่อใช้ชีวิตของตนเอง

(2) ความยากจน ภาวะกดดันในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ความแตกต่างทางชนชั้น และความแตกต่างระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อ่อนแอ

(3) การใช้สีสันสดนัยของสิ่งแวดล้อมในสังคม สื่อถึงความหมายถึงความอ่อนเยาว์ ความร้อนแรง ดวงอาทิตย์หรือความเป็นญี่ปุ่น ความหวัง บ้านเกิด การมีชีวิตและสู้ชีวิต สีขาวหมายถึงความตาย ความสงบ ความฝัน ภาพลวงตา ความไม่จริง สื่อหมายถึงเงามืด อุปสรรค การกลั่นแกล้ง คนที่อยู่ในฐานะด้อยต่ำ ความทุกข์ บทเพลงบางบทสื่อถึงกองกำลังทหารและสงคราม สีน้ำเงินหรือฟ้าคือความสดใส ธรรมชาติ

ประเด็นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตของโอะงะวะ มิเมะอิต้องเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ผ่านความทุกข์จากความสูญเสียใหญ่หลวงแต่ยังมีความหวัง เขาได้สร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กจำนวนมากโดยให้ความสำคัญกับแนวคิด “เพื่อเด็ก” ได้ประพันธ์กวีนิพนธ์และบทเพลงสำหรับเด็ก ซึ่งสะท้อนความเป็นไปของสังคมและยังเป็นกระบอกเสียงแทนเด็กทั้งหลายตีแผ่ความเป็นจริงของการที่ผู้อ่อนแอถูกรังแก การให้ความสำคัญกับการมีชีวิตอยู่ในสถานการณ์ที่กดดัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าแม้มิเมะอิจะไม่ได้เสนอทางออกให้แก่ปัญหาต่างๆ แต่เขาอาจเชื่อว่าบทเพลงสำหรับเด็กเหล่านี้ นำเสนอความจริง เป็นเสียงของจิตใจที่บอบช้ำของผู้คนที่ต้องมีชีวิตอย่างอดทน และในชีวิตของเขาเองก็อาจได้รับการเยียวยาจากบทเพลงสำหรับเด็กในอดีตมาก่อน

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] 大熊利夫(1995).『「色彩文学論」色彩の表現から見直す近代文学』. 五月書房.
- [2] 岡上鈴江(1970).『父 小川未明』. 新評論.
- [3] 小川未明(1956).『小川未明作品集』. 講談社.
- [4] 小川未明(1961).『小川未明童話集』. 新潮文庫.
- [5] 小川未明(1969).『日本現代文学全集42、小川未明』. 講談社.
- [6] 小川未明(1996).『新潮日本文学アルバム60小川未明』. 新潮社.
- [7] 佐伯彰一・松本健一(2000).『作家の自伝103 小川未明』. 日本図書センター.
- [8] 菅原 浩・柿沢 亮三(2005).『図説鳥名の由来辞典』. 柏書房.
- [9] 坪田譲治(1951).『小川未明童話集（解説）』. 新潮社.
- [10] 畠山兆子・竹内オサム(1986).『叢書：児童文学への招待、日本児童文学史上の7作家』. 大日本図書株式会社.
- [11] 山中恒(2010).『戦時児童文学論 小川未明、浜田広介、坪田譲治に沿って』. 大月書店.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Affiliation: Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

Corresponding email: patonphipat@gmail.com